

Piotrkowskie nekropolie

Pierwszy cmentarz w Piotrkowie Trybunalskim najpewniej założono przy kościółku Marii Panny na "Krakówce". Wraz z rozwojem miasta powstawały nowe kościoły i cmentarze. Ludzi znaczących dla lokalnej społeczności chowano w kryptach kościelnych, bardziej gorliwych pod kościelną posadzką, a pozostałych na cmentarzu przylegającym do kościoła.

Następna nekropolia powstała pod koniec XIV lub w XV w. przy klasztorze dominikanów, gdzie najstarsze pochówki sytuowano przy północnej ścianie kościoła, później w kryptach znajdujących się pod krążgankami.

W XV w. założono cmentarz przy kościele farnym, na którym do XIX w. chowani byli piotrkowianie. Ze względu na szczupłość miejsca na tym cmentarzu, wykopywane doczesne szczątki zmarłych składano w krypte pod kościołem, zwanej ossarium.

Podczas badań archeologicznych prowadzonych w latach osiemdziesiątych XX w. odkryto wiele pochówków, m.in. szkielety Szwedów czasu potopu i groby szlacheckie. Utworzenie miejsca pochówków w obrębie murów przy najważniejszym kościele miasta zmieniło z pewnością znaczenie cmentarza przy Krakowskim Przedmieściu. W kilkusetletniej historii na tym terenie chowano różnych ludzi. W czasie funkcjonowania Trybunału Koronnego miano tu grzebać straconych, złoczyńców, lecz istnieją również przekazy mówiące o godniejszych osobach. Po cmentarzu pozostał tylko jeden nagrobek i kilka płyt epitafijnych.

Dalsze piotrkowskie cmentarze powstały poza murami miejskimi. W połowie XVII w. istniał cmentarz przylegający od zachodu do nieistniejącego już klasztoru franciszkanów. Jedynym śladem po tej nekropolii mogą być szczątki ludzkie znajdujące pod ul. Jerozolimską i placem targowym oraz tablice epitafijne przeniesione po kasacie zakonu do kościoła św. Jacka. W tym samym czasie założono cmentarz przy klasztorze bernardynów, który przylegał do kościoła od wschodu.

Pierwotnie chowano tutaj zakonników, w trakcie wojen XVII i XVIII w. również poległych żołnierzy oraz mieszkańców miasta.

Ze względu na szybkie wypełnienie się małej powierzchni zamkniętej murami obronnymi klasztoru, z polecenia arcybiskupa gnieźnieńskiego dokonano zbiorowej ekshumacji i pochowania szczątków we wspólnej mogile pod figurą Matki Boskiej Łaskawej.

Ostatecznie bernardyńską nekropolię zamknięto w XIX w., jednak okazjonalne pochówki odbywały się do 1931 r. Do dnia dzisiejszego zachowały się nieliczne już nagrobki i tablice memoriale zakonników oraz dobrodziejów zakonu.

Kolejny cmentarz powstał przy klasztorze dominikanek. Piękne, dobrze zachowane zabudowania klasztorne z XVII w. i kościół Matki Boskiej Śnieżnej kryją w swoich wnętrzach trudne do odczytania płyty nagrobne i epitafijne przeniesione z tego cmentarza. Tutaj chowano siostry oraz dobrodziejki zakonu. W pozostałych dwóch kościołach klasztornych pijarów i jezuitów wybudowano tylko krypty.

Cmentarze innowierców w dawnych wiekach lokowano daleko poza miastem. W 1689 r. przywilejem królewskim dla gminy żydowskiej w Piotrkowie wyznaczono "żydowskie okopisko". Cmentarz został zlokalizowany obok synagogi przy obecnej ul. Wojska Polskiego, a ostatecznie zamknięty w latach 1792-1795. Za kirkutem miał znajdować się jeszcze cmentarz muzułmański, jednak ze względu na lakoniczność przekazu historycznego nie ma możliwości jego dokładnej lokalizacji. [Nowy cmentarz żydowski](#) założono przy ul. Spacerowej, gdzie znajduje się do dnia dzisiejszego. Otoczony wysokim, ceglany murem, w znacznej części został zniszczony w czasie II wojny światowej.

Cmentarz ewangelicki założony został między ul. Reymonta i al. 3-go Maja przypuszczalnie ok. roku 1796, kiedy w mieście utworzono gminę wyznaniową. Tradycja grzebania w tym miejscu jest znacznie starsza, bowiem na rysunku Eryka Dahlberga z 1657 r. widoczna jest płyta nagrobna. Skasowany został ostatecznie w trakcie prowadzonych w 1997 r. prac budowlanych, podczas których dokonano ekshumacji część pochówków.

U zbiegu ulic Słowackiego i Sienkiewicza, w miejscu gdzie znajduje się obecnie dom parafii prawosławnej, dawniej istniał cmentarz grecko-prawosławny; chowani tu byli piotrkowscy Grecy. Założono go ok. 1780 r., użytkowano jeszcze w latach dwudziestych XIX w. , a zamknięto w 1848 r. W trakcie prowadzonych w 1968 r. prac budowlanych odkryto tu pochówki.

Pod koniec XVIII w. Komisja Bono Ordinis zaleciła władzom miejskim zakładanie cmentarzy poza murami miejskimi. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego zaczęto lokować cmentarze daleko od centrów. W Piotrkowie [nowe cmentarze](#) zostały wytyczone w 1830 r. wzdłuż drogi, którą nazwano później Alejami Cmentarnymi.

Cały ten teren za rzeką Strawą otoczono wałem ziemnym i rowami (stąd nazwa pierwszych cmentarzy "okopisko") oraz obsadzono topolami. Do połowy XIX w. na tym obszarze chowano tylko ofiary epidemii i ludzi biednych.

Dopiero wydany w 1850 r. zakaz grzebania zmarłych w mieście doprowadził do uporządkowania tych cmentarzy. Odbyły się publiczne zbiórki funduszy i w 1860 r. wykonano ogrodzenie oraz cmentarne bramy.

Cmentarz prawosławny oddzielono od jedynie żeliwną barierką (rozebraną po 1918 roku). Kolejną akcją porządkową przeprowadzono w latach 1870-1875, wyznaczając kwatery i niwelując teren. Tuż za ogrodzeniem cmentarza katolickiego w 1878 r. założono nowy cmentarz ewangelicki, na którym pojawiły się nagrobki pochodzące nawet z końca XVIII w. W ten naturalny sposób dawniej oddzielone od siebie cmentarze różnych wyznań w XIX w. połączyły się w jedną zwartą nekropolię. W 1890 r. powstała konieczność utworzenia nowego cmentarza katolickiego, który założono zaraz za cmentarzem ewangelickim. Wciąż poszerzane granice nowego cmentarza zbliżają się już do nekropolii żydowskiej, jakby symbolicznie zamykając wielowiekową tradycję współistnienia w Piotrkowie wielokulturowego społeczeństwa.

W gubernialnym Piotrkowie stacjonowały wojska rosyjskie i pamiątką po garnizonie są nagrobki żołnierskie na cmentarzu prawosławnym. Po 1863 r. przetrwały też dwa zbiorowe groby - rosyjskich żołnierzy powieszonych przez powstańców za represjonowanie Polaków i powstańców zamęczonych przez władze carskie w piotrkowskim areszcie. Podczas I wojny światowej, w 1915 r.

założono cmentarz wojskowy dla stacjonujących w Piotrkowie Legionów Józefa Piłsudskiego, a na cmentarzach wyznaniowych chowano Węgrów, Austriaków i Niemców. Nowe groby wojenne na cmentarzu pojawiły się w 1920 i 1939 r. Wielką, bezimienną mogiłą ofiar ostatniej wojny jest Las Rakowski, gdzie na skraju utworzono w 1960 r. [cmentarz żołnierzy radzieckich](#) i powstały pomniki poświęcone rozstrzelanym tu Polakom i Żydom.

Autor: Piotr Gajda

Dodatkowe źródła: wikipedia